

TU'UNGA-LEA: KUONGA 'O E NGATA'ANGA

Koe'uhi koe kau 'Ahofit, ko e kakai 'akitautolu 'o e kikite Tohi Tapu 'o e kuonga 'o e ngata'anga, pe 'oku ui 'e he kau teolosia ko e "tui fakalotu felave'i mo e ngaahi me'a 'e hoko 'i he ngata'anga 'o e mamani." " 'Uluaki, 'oku tau tui koe'uhi ko e siasi ko e kongā 'akitautolu 'o e kikite na'e kikite'i 'i he Tohi Tapu. Ua, 'oku tau tui 'oku tau mo'ui 'i he kuonga faka'osi 'o e hisitolia 'o e tangata. Ko e ongo me'a lalahi 'eni 'e ua 'oku tau taukave'i 'oku na ma'u 'a e mālohi ke fakama'amaa'i pe fakapo'uli'i 'a e 'atamai 'o e kakai, fakafalal 'i he founga 'o 'etau malanga'i kināua. 'Oku pehē 'e 'Eleni Uaiti 'oku 'i ai 'a e fakatu'utāmaki lahi 'oku fie ma'u ke tau faka'ehi'ehi mei ai 'i he 'etau malanga'i 'o e ngaahi me'a 'e hoko 'i he 'aho faka'osi:

"'Oku fa'a ngāue'aki 'a e nounou 'o e taimi ko ha faka'ai'ai ki he kumi ki he ma'oni'oni mo ngaohi 'a Kalaisi ko hotau kaume'a. 'Oku totonu ke 'oua hoko 'eni ko e taumu'a fungani mo kitautolu, koe'uhi 'oku ne faka'ai'ai 'a e siokita. 'Oku mahu'inga nai kuopau ke hiki hake 'a e fakamanavahē 'o e 'aho 'o e 'Otua 'i mu'a 'iate kitautolu, koe'uhi ke teke 'akitautolu ki he ngāue totonu koe'uhi ko e manavahē? 'Oku totonu ke 'oua pehē. 'Oku manakoa 'a Sisu. 'Oku fonu 'a Sisu 'i he 'ofa, manava'ofa, mo e anga-lelei. 'Oku Ne kole mai ke Ne hoko ko hotau kaume'a."

'Oku totonu ke 'oua malanga'i 'e he kau malanga 'a e kikite Tohi Tapu 'i ha founga ke fakatupu manavahē. Ko e taumu'a 'a e 'Otua 'i hono faka'ilo 'o e ngaahi me'a 'e hoko 'i he kuonga 'o e ngata'anga 'oku 'ikai ko e fakamanavahee'i kitautolu, ka ke teuteu 'akitautolu; 'ikai ke tuli kitautolu ki tu'a, ka ke tohoaki'i mai 'akitautolu ki loto, 'ikai ke fakatupu 'a e lotohoha'a 'iate kitautolu, ka ke fakatupu 'a e 'amanaki mo e nonga 'i loto 'iate kitautolu. Kapau 'oku ou feinga ke taau mo e 'Otua koe'uhi 'oku nounou 'a e taimi, 'oku 'ikai keu 'ilo pe 'oku 'ofa 'i he 'Otua. 'Oku 'i ai 'a e founga totonu pe taha ki hono tauhia 'a e 'Eiki. 'Oku pehē 'e 'Eleni Uaiti: "'Oku manumanumelie 'a Sisu.'" 'Oku tau fie ma'u 'ene 'ofa lolotonga 'etau malanga'i 'a e kikite 'o e kuonga 'o e ngata'anga. Ko e manumanumelie 'o Hono 'ulungaanga lelei, 'i he taimi 'oku tau sio ai ki ai, 'oku ne fakamanava'i 'akitautolu. 'Oku pehē 'e Tu'i Tevita:

"Koe'uhi keu nofo ma'u 'i he fale 'o Sihova 'i he 'aho kotoa pē 'o 'eku m'ui, ke u mamata ki he lelei 'o Sihova..... He te ne fufū au 'i he 'aho 'o e mamahi 'i hono 'afio'anga, te ne fufū au 'i he potu lilo 'o hono falefehikitaki, te ne fokotu'u au ki he funga maka" (Saame 27:4, 5).

Fakatokanga'i 'oku 'ikai sio pe 'a Tevita ki he kuonga 'o e mamahi, ka 'oku ne sio foki ki he faka'ofa'ofa 'o e 'ulungaanga 'o e 'Otua. Koe'uhi ko ia, 'oku ne ma'u ha ongo 'o e falala, 'ikai ko e manavahē felave'i mo e kuonga 'o e mamahi. Ko e founga totonu 'o e sio ki he kuonga 'o e mamahi mo e ngaahi me'a 'e hoko 'i he ngata'anga.

'Oku ta'e malava kiate kitautolu ke faka'uhinga'i totonu 'a e ngaahi me'a 'e hoko 'i he kuonga 'o e ngata'anga 'i he taimi 'oku tau fakangofua ai 'a e ngaahi me'a 'oku hoko ke nau fakapuliki 'a Sisu. Koe'uhi 'i hono fai ia 'oku ne fakakehe'i 'a e fakatātā 'o e ngaahi me'a 'e hoko 'i he ngata'anga 'o e mamani 'o tu'unga ai 'a e ngaahi fakakaukau tupu 'i he manavahē mo e ngaahi fakatokanga loi koe'uhi ke fakamanavahee'i 'a e kakai kau ki he kaha'u kae 'ikai unga kia Sisu ko honau malu'anga. Ko ha malanga 'o e fakapapau'i 'a e ngaahi me'a 'e hoko 'i he kuonga 'o e ngata'anga te ne langa hake ha fakakaukau hala ki hono tala 'o e kakai kovi mo faka'atalahi 'a e fakamanamana 'o e faingata'a pea mot eke 'a e kakai ki he tailiili pe te nau lava matu'uaki 'a e kuonga 'o e mamahi. Ko e tui ki he ngaahi me'a 'e hoko 'i he kuonga 'o e ngata'anga te ne langa hake ha fakakaukau hala ki hono tala 'o e kakai kovi mo faka'atalahi 'a e fakamanamana 'o e faingata'a pea mot eke 'a e kakai ki he tailiili pe te nau lava matu'uaki 'a e kuonga mamahi. Ko e tui ki he ngaahi me'a 'e hoko 'i he kuonga 'o e ngata'anga ko ha kongā mahu'inga 'o 'etau pōpōaki. Ka 'oku 'ikai toe kehe ia mei he kotoa 'etau ngaahi tokāteline, 'oku nau hoko pe taha ko e

taumu'a kuo foaki 'e he 'Otua 'i he taimi 'oku tau tuku ai ia ke ngāue ko ha matapā ke tau sio atu 'o 'ilo 'a e 'ofa 'a e 'Otua.

- Ko e Kaveinga Mālohi 'o e Ngaahi Me'a 'e Hoko 'i he Kuonga 'o e Ngata'anga.
- Ko e hā'a e Kaveinga Mālohi 'oku tau 'amanaki ke sio 'e 'asi 'i he ngaahi me'a 'e hoko faka'osi 'i he hisitōlia 'o e tangata?
- Sio ki he tali 'a Sisu 'i he Sione 16:1 – 4.

“Kuo u tala 'a e ngaahi me'a ni kiate kimoutolu koe'uhi ke 'oua na'a mou tukia. Te nau kapusi 'akimoutolu mei he fale lotu, 'io, 'e hokosia 'a e kuonga ko ia te ne tamate'i 'akimoutolu, 'e mahalo 'e ia ko 'ene ngāue lelei ki he 'Otua. Pea te nau fai 'a e ngaahi me'a ni kiate kimoutolu, koe'uhi na'e 'ikai te nau 'ilo 'a e Tamai, pe ko au. Kuo u tala 'a e ngaahi me'a ni kiate kimoutolu, koe'uhi 'oka hoko 'a e kuonga, ke mou manatu na'a ku tala ia kiate kimoutolu. Pea na'e 'ikai teu tala 'a e ngaahi me'a ni kiate kimoutolu 'i he kamata'anga, koe'uhi na'a ku 'iate kimoutolu” (Sione 16:1 – 4).

Tokanga, 'oku tala mai 'e Sisu heni kiate ktiautolu, koe'uhi 'oku fu'u mahu'inga lahi 'aupito. 'Oku Ne pehē, “'E hokosia 'a e kuonga, ko ia te ne tamate'i 'akimoutolu, 'e mahalo 'e ia ko 'ene ngāue lelei ki he 'Otua.” 'E fakahoko he'enu tui fakateolosia 'a e ngaahi ngāue fakamālohi. Te nau kau 'i ha ngāue fakatanga fakatokolahi pea lolotonga ko ia 'oku nau mahalo 'oku nau fai 'a e ngāue ma'ae 'Otua. Ka kapau te nau 'ilo'i mo'oni 'a e 'Otua, 'e 'ikai faifai ke nau fai fakamālohi 'i Hono huafa.

Fakatatau kia Sisu ko e ngāue fakatanga faka'osi 'i he hisitōlia 'o e tangata 'e faka'ai'ai 'e ha fakatātā hal 'o e 'Otua 'a ia te ne taki 'a e kau fai fakatangata ke nau fakakaukau 'oku nau ngāue 'i he huafa 'o e 'Otua 'aki 'enu fa'unga fakalotu fakapolitikale fai fakamālohi. Na'e fakahā mahino lelei 'e Sisu 'a e me'a na'e hoko 'i he taimi na'e kumi ai 'a e kakai ke fai fakamālohi'i 'o e ni'ihī kehe 'i he huafau 'o e 'Otua: “Pea te nau fai 'a e ngaahi me'a ni kiate kimoutolu koe'uhi na'e 'ikai te nau 'ilo 'a e Tamai pe ko au.”

FAKAOFO

'I he taimi ni 'oku tau 'ilo 'a e palopalema tefito 'e hoko 'i he ngaahi me'a ko ia 'e hoko 'i he ngata'anga 'o e hisitōlia 'o e tangata. 'I he taimi 'e iku ai 'a mamani ke mavaeua ki he kau fai fakatangata mo kinautolu ko ia 'e fakatanga'i, 'e ha ma 'i he taha kotoa pē 'enu fakatātā 'o e 'Otua.

- Ko ha Fa'ahinga Kehe 'o e Mālohi

'Oku 'omi 'e Matiu 24 ha lisi 'o e me'a 'oku tau ui ko e “ngaahi faka'ilonga 'o e kuonga 'o e ngata'anga. 'I he veesi 14 na'a Ne tuhu'i mai 'a e faka'ilonga faka'osi mo mahu'inga taha: “Pea ko e ongoongo lelei ni 'o e pule'anga 'e malanga'aki ki he mamani kotoa pē ko ha fakamo'oni ki he ngaahi pule'anga kotoa pē pea toki hoko mai 'a e ngata'anga.” Na'e ngāue'aki 'e Sisu 'a e lea matu'aki mahino ki he kakai 'o Hono kuonga. 'I hono ngāue'aki 'a e fo'i lea kuo liliu ko e “ongoongo lelei” 'a ia ko e euaggelion 'i he potu tohi faka-Kaliki, na'a Ne ngāue'aki 'a e lea anga maheni ki he ikuna fakakautau. 'I he taimi 'oku ikuna ai ha 'emipaea 'o ono'aho ha tau 'aki ha hū fakamālohi mai 'o ha kau tau, na'e ngāue'aki 'a e euaggelion ke talaki 'a e “ongoongo lelei” 'o e ikuna.

Taniela mo Fakaha

'Oku tala mai 'e Taniela mo Fakahā 'a e talanoa hono ikuna'i 'e Sisu 'a e kākā mo e fakamālohi 'aki 'a e mo'oni mo e 'ofa. Ko e 'uhinga tefito ia kuo lalanga 'i he kikite Tohi Tapu. Kapau 'e ngalo ia 'iate kitautolu, kuo tau hē mei he poini.

‘Oku fakahā ‘e Taniela kiate kitautolu ha hokohoko ‘o ha ngaahi ‘emipaea ‘i he mamani. ‘Oku kumi ‘a e ‘emipaea taki taha ke fakalahi hono mafai ‘aki ‘a e mālohi fakamanu, ka ‘oku iku taki taha ke hinga ki ha mālohi ‘e taha. Lau ‘a Taniela 8:4 – 9:

“Neu mamata ki he sipi tangata na’e ‘oho fano ki he potu hihifo, mo e Tokelau mo e tonga, ko ia na’e ‘ikai fa’a tu’u ‘i hono ‘ao ha fanga manu kehe.... Pea ‘i he’eku kei fakakaukau, vakai na’e ha’u ha kosi tangata mei he potu hihifo..... Pea na’a ne ha’u ki he sipi tangata..... Pea neu mamata ki he’ene ‘unu’unu atu ki he sipi tangata pea na’a ne ‘oho mālohi kiate ia..... Pea ‘i he lolotonga ‘a ‘ene mālohi na’e fasi ‘a e nifo masila..... Pea na’e tupu mei ha taha ‘iate kinautolu ha ki hi’i nifo si’i, ‘a ia na’e tupu ‘o lahi ‘aupito, ki he potu tonga, pea mo e potu hahake, pea mo e fonua ‘o e monu’ia.”

Fakatokanga’i ‘a e ngaahi lea ‘oku ngāue’aki ‘e Taniela ki he hiki hake kita ke ma’olunga:

-“lahi”

- “lahi ‘aupito”

- “lahi ange ‘aupito”

Fakatokanga’i ‘a e ngaahi lea ‘o e mālohi mo e tau:

- “ ‘aki ‘a e mālohi lahi”
- “ ‘unu’unu ki he”
- “ ‘oho mālohi”
- “‘taa’i”
- “lī hifo ia ki he kelekele”
- “malaki ia”

“ ‘Oku mālohi ‘a e pule’anga ‘e taha ‘i he pule’anga ‘e taha ‘i he ‘uhinga ‘o e fakamālohi. ‘I hono fakamatala’i ‘o e pule’anga faka’osi ‘i he fokotu’utu’u fakakikite ‘oku pehē ‘e Taniela ‘i he veesi 24 – 25: “Pea ko hono mālohi ‘e lahi ‘aupito, ka ‘e ‘ikai ‘i he’ene mālohi ‘a’ana, pea te ne fai ‘a e faka’auha fakamanavahē, pea ‘e tuku pe ia mo fa’a fai, pea ‘e faka’auha ‘a e kakai mālohi mo ma’oni’oni. Pea ko e me’a ‘i he’ene fai fakapotopoto foki, te ne ‘ai ke ‘aonga ‘a e kākā ‘i hono nima, pea te ne fakafuofualahi ia ‘i hono loto, pea te ne faka’auha ‘a e tokolahi ‘aki ‘a e melino, pea te ne tu’u hake foki ki he ‘Eiki ‘o e ngaahi ‘eiki ka ‘e fesi’i ia ta’e ala ki ai ha nima.”

‘Oku fakahā ‘e Taniela kiate kitautolu ha me’a fo’ou, ha me’a ‘oku kehe ‘aupito. ‘Oku ikuna’i ‘e he fa’unga mālohi ko ‘eni ‘a e me’a kotoa pē ‘oku ‘i hono hala kae ‘oua ‘oku ne tu’u hake ke fakafepaki’i ‘a e ‘Eiki ‘o e ngaahi ‘eiki,” ‘a ia ko e Misaia. Lolotonga ‘a e fehanga hangai ‘a e pule’anga ni mo Sisu, ‘oku pehē ‘e Taniela, “ ‘e fesi’i ia ta’e ala ki ai ha nima.” ‘I hono fakalea ‘e taha, ‘oku ‘ikai ikuna ‘a Sisu ‘aki ‘a e fakamālohi ‘o hangē ‘oku fai ‘e he tangata.

‘Oku ‘omi ‘e Taniela ‘i he vahe 9 ha fakamatala fakaikiiki lahi hake ‘o e hala ‘o e Misaia ki he ikuna, pea ‘oku fakafo. Fakatokanga’i ‘i he veesi 26: “ ‘E motuhi ‘a e Misaia, kae ‘ikai koe’uhi ko ia.” Pea ‘i he veesi 27; “Pea ‘e fakamo’oni’i ‘e ia ‘a e fuakava mo e tokolahi ‘i he uike ‘e taha, pea ‘i he lotolotonga ‘o e uike ‘e fakangata ‘e ia hono fai ‘o e feilaulau tutu.” Ko e kikite ‘eni ‘oku ne tomu’a talaki ‘a e pekia feilaulau ‘a Sisu.

‘I he taimi ‘oku tau ha’u ai ki he tohi ‘a Fakahā, ‘oku tau sio ai ki he hoko ‘a e talanoa tatau-ikuna’i ‘e he ‘ofa ‘a e kovi. ‘Oku fakaava ‘e Sione ‘a e tohi ‘a Fakahā ‘aki hono tala mai kiate kitautolu ko e Fetu’u ‘o e tohi ‘oku fakamo’ui pea pule ‘aki ‘a e ‘ofa feilaulau:

“E ‘iate kimoutolu ‘a e ‘alo’ofa mo e monū’ia, meiate ia ‘oku ‘i ai, pea na’e ‘i ai, pea mo ia ‘e ‘i ai, pea mei he Laumālie ‘e Toko Fitu ‘a ia ‘oku ‘i hono mu’a nofo’a faka’ei’eiki. Pea mei a Sisu Kalaisi ko e Fakamo’oni anga-tonu, mo e ‘uluaki fakatupu mei he mate, mo e ‘Eiki ‘o e ngaahi tu’i ‘o mamani. Ke ‘iate ia na’a ne ‘ofeina ‘akitautolu pea ne fufulu ‘akitautolu mei he’etau ngaahi angahala ‘aki hono ta’ata’a ‘o’ona pea ne ngaohi ‘akitautolu ko e ngaahi tu’i mo e kau tauala’eiki ki he ‘Otua mo ‘ene Tamai, ke ‘iate ia ‘a e ongoongo lelei mo e pule ‘o ta’engata pea ta’e ngata. ‘Emeni” (Fakahā 1:4 – 6).

‘Oku fie ma’u ‘e Sione ke mahino kiate kitautolu ko Sisu ko ha tu’i pea ‘oku ‘ikai hano tatau. ‘Oku fokotu’u Hono pule’anga ‘i he mo’oni’i me’a ko ia na’a Ne foaki ‘Ene mo’ui ma’atautolu. ‘Oku toe mahino ange ‘a e pōpōaki ‘i he taimi ‘oku fakamatala’i ai ‘e Sione ‘a e me’a ‘oku hoko ‘i he taloni ‘o e ‘univeesi. Lau ‘a Fakahā 5:6, 7. “Pea neu mamata, pea vakai, ‘i he ha’oha’onga ‘o e nofo’a faka’ei’eiki mo e me’a mo’ui ‘e fā, pea ‘i he ha’oha’onga ‘o e kau matu’a, na’e tu’u ‘a e Lami ‘o hangē kuo tamate’i, kuo fitu ‘a e nifo hono ‘ulu mo e mata ‘e fitu, ‘a ia ko e Laumālie ‘e Fitu ‘o e ‘Otua, ‘oku fekau atu ki he mamani kotoa pē. Pea na’e ha’u ia, ‘o ne to’o ‘a e tohi mei he nima to’omata’u ‘o ia na’e nofo ‘i he nofo’a faka’ei’eiki.”

Fakatokanga’i ‘i he veesi 11 – 13:

“Pea neu vakai, peau fanongo ki he le’o ‘o e kau ‘angelo tokolahi na’e tu’u takatakai ‘i he nofo’a faka’ei’eiki mo e ngaahi me’a mo’ui mo e kau mātu’a pea ko honau lau ko e ngaahi toko mano lau’i ngaahi toko mano, mo e ngaahi toko afe lau’i ngaahi toko afe. ‘Oku nau pehē ‘aki ‘a e le’olahi, ‘oku taau mo e Lami na’e tamate’i ke tuku kiate ia ‘a e mafimafi mo e koloa, mo e poto, mo e mālohi mo e faka’apa’apa mo e ongoongo lelei, mo e fakafeta’i. Pea neu fanongo ki he ngaahi me’a kotoa pē ‘ai a ‘oku ‘i he langi, pea ‘i he mamani, pea ‘i lalo ‘i mamani, pea mo ia ‘oku ‘i he tahi, pea mo kinautolu kotoa pe ‘oku ‘i ai, na’a nau pehē, Ke ‘iate ia ‘oku nofo ‘i he nofo’a faka’ei’eiki, pea ki he Lami ‘a e fakafeta’i mo e faka’apa’apa mo e ongoongo-lelei mo e mafimafi, ‘o ta’e ngata pea ta’e ngata.”

‘Oku fakatokanga ‘a Sione “ko e fu’u ngata lahi ‘a e ngata motu’a ko ia ‘oku ui ko Tevolo, mo Setane” te ne tau’i ‘a Sisu mo Hono kau muimui (Fakahā 12:9). ‘Oku ‘omi ‘a e poini ‘i he talanoa ke mālohi ange ‘i he Fakahā 12:11: “Pea nau ikuna ia ‘aki ‘a e ta’ata’a ‘o e Lami, mo e lea ‘o ‘enau fakamo’oni pea na’e ‘ikai te nau mamate ki he’enau mo’ui ka nau mate.” ‘Oku mahino ‘a e pōpōaki. Ko e kakai ‘a Sisu te nau ikuna’i ‘a e fa’unga fakatanga fakamālohi ‘a Setane ‘i he ngata’anga ‘o e taimi ‘aki ‘enau tali ‘aki ‘a e ‘ofa ‘a Kalaisi kae ‘ikai ‘i he fetongi ‘aki ‘a e kovi.

‘I he Fakahā 13 ‘oku tau fehangahangai mo e manu fekai mei he Tahi mo e manufekai mei he Fonua, ‘a e Siasi Katolika mo ‘Amelina Palotesitani. ‘Oku fakatokanga’i ‘akitautolu ‘e he kikite ko e ongo mālohi ko ‘eni ‘e iku ke na fakataha ke fakamālohi’i ‘a e mamani ke ma’u ‘a e “faka’ilonga ‘o e manufekai.”

- ‘E fa’u ha ngaahi lao ki he lotu ke fakamālohi’i ‘a e konisenisi ‘i he huafa ‘o e ‘Otua.
- ‘E iku ke fakangata ‘a e tau’atāina ‘o e lotu pea ko e manufekai hangē ha lami “te ne lea ‘o hangē ha fu’u ngata”
- ‘E hoko ‘a ‘Amelika Palotesitani ko e misini fakapolitikale pea te ne ‘omi ki he mamani ha faingata’a lahi ‘o e ‘ulungaanga mo e konisenisi fakafo’ituitui.
- ‘E tu’utu’uni ‘e he mālohi ko ‘eni “ke ‘oua na’a fakatau mai pe fakatau atu ‘e he taha, ka ko ia pe kuo ‘i ai ‘a e faka’ilonga, pe ‘a e manufekai, pe ko e lau ‘o hono hingoa” (veesi 17). ‘I hono fakalea ‘e taha ‘e ma’u ‘e he mālohi ha mālohi faka’ekonomika ke fakafepaki’i’aki ‘akinautolu kotoa pē ‘i he fakafepaki ki he’ene pule.

Ko e fa’ahinga mālohi ‘e ua ‘oku faka’ali’ali ‘i he Tohi ‘a Fakahā: Mālohi ‘o e Lami fehangahangai mo e Mālohi ‘o e Fu’u Ngata. Ko e mālohi ‘oku ngāue’aki ‘e Setane mo e ngaahi fa’unga fakamamani ko ia ‘oku muimui he’ene taki ko e fakamālohi. ‘Oku fehangahangai ia mo e mālohi ‘oku ngāue’aki ‘e Sisu ko e ‘ofa

feilaulau. Fehangahangi 'o e 'ofa mo e fakamālohi. 'I he taimi 'e fakahā ai 'a e ngaahi me'a 'e hoko faka'osi 'i he hisitōlia 'o e mamani, ko e fē nai 'a e feitu'u te ke tu'u ai? 'Ofa 'a Sisu pe ko e fai fakamālohi 'a Setane?